

MAURIZIO
POLLINI
– pijanist
XX. & XXI.
stoljeća

igor peteh

Maurizio Pollini jedan je od velikana koji nas podsjećaju na vrijeme koje je dijelio sa sebi ravnima. Spomenut ću samo neke: Arturo Benedetti Michelangeli, Aldo Ciccolini, Arthur Rubinstein, Vladimir Horovitz, Svjatoslav Richter, Emil Gilels, Claudio Arrau, Glenn Gould... Pollini je od djetinjstva bio predodređen za umjetnost, ali je od članova svoje umjetničke obitelji u kojoj je stasao najviše postigao. Njegov život je obilježen Chopinom s čijim je izvođenjem prvi put ozbiljno ukazao na sebe već u ranoj dječjačkoj dobi. Godine 1956. javno je odsvirao sve Chopinove etide. Nije to bila samo dobra vježba za 14-godišnjaka nego i temeljita priprema za (četiri godine kasnije) osvojenu prvu nagradu na čuvenom Chopinovom natjecanju u Varšavi. Arthur Rubinstein, predsjedavajući tadašnjim međunarodnim žirijem, ustvrdio je da taj osamnaestogodišnjak svira bolje od svih prisutnih sudaca na natjecanju.

Mladog Pollinija slava nije zavela ni tada kad se njome mogao najviše okoristiti, a poslije ga je još manje zanimala. To ukazuje na njegovu mudrost i umjetničku zrelost. Previše je primjera slave koja je progutala mnoge velike talente iz svijeta umjetnosti i medija. Umjesto da život i karijeru podredi slavi, Pollini je slavu podredio sebi. Odlučio je učiti dok je

bio mlad, a osvojena varšavska nagrada priskrbila mu je priliku da uči od najboljih, od kojih je jedan bio i Arturo Benedetti Michelangeli. Od njega je naučio kako stvoriti ravnovjesje između besprijekorne tehničke pripremljenosti i način kako savladati svoje mladenačke strasti.

To nije lako ako znamo da je glavno Pollinijevo umjetničko opredjeljenje bavljenje glazbom čija je definicija određena, uvjetno rečeno, emotivnom neravnotežom. Naime, cijelo XIX. stoljeće u znaku je romantizma, kojega su glavne odrednice burno iskazivanje osjećaja, buntovništvo i nagle promjene raspoloženja. Romantizam je rezultat oslobođenja od dotadašnjih formalnih estetskih stega, ostvarenje onoga što je u baroku isprvice „stidljivo“ definirano kao nauk o afektima. Tonalitetima su pridavane osobine (ljudskih) karaktera, pripisana im je važna uloga u svim vrstama glazbe, a tonski rodovi, kadenze, konsonance i disonance konačno su dobili svoje mjesto u važnim znanstvenim radovima. Već Monteverdijev „stile concitato“ tj. tzv. uzbuđeni stil u skladanju, najkonkretniji je doprinos svemu tome jer je hrabro i s neusporedivom umješnošću pokazao smjer u kojim će glazba ići mnogo kasnije nakon njegova vremena.

Arturo Benedetti Michelangeli, Pollinijev mentor, „patio“ je od težnje za tehničkom perfekcijom u sviranju sve dok mu je umjesto kao vrlinu, nisu pripisali kao „manu“. Po mnogim stručnim mišljenjima, njegove su interpretacije suviše suzdržane, a snimke, nažalost, relativno malobrojne. Michelangeli nije htio ništa snimiti dok nije bio potpuno uvjeren i siguran u svoju tehničku superiornost u djelima koja izvodi. Tu je osobinu, po mnogima, prenio i na svog učenika Pollinija. U neku ruku

Michelangeli se „čuvao“ zuba kritike koja, opet nažalost, oblikuje mnoge umjetnike.

U podsvijesti svakog virtuozna neizbježno bdiju njegovi vlastiti „policajci duha“, a izvana ih još budnije nadziru uvijek spremni kritičari čija je strogost uvjet da ih se shvati ozbiljno. Povratna je to sprega između kritičara i publike koja stvara umjetnički standard u procjeni izvedbe. Oni nas poučavaju kako bi oni nešto izveli - kad bi mogli. Svojom pisanom riječju mnogim glazbenicima mogu odrediti, skrenuti, pa i uništiti tijekom karijere. Slušateljima pak prijeti opasnost da povjeruju i prepuste se riječima kritike tako što neki postaju sljedbenici i pristrani u odnosu na interpretaciju nekog glazbenika, čak i prije (prvog) slušanja. Kritika nastoji definirati ravnotežu između racionalnosti, osjećaja i virtuoznosti. Srećom, o tome se teško postiže opće prihvaćen stav, pa umjetnici s jakom osobnošću ipak izmiču kontroli.

Maurizio Pollini sjajno je pomirio edukativni akademski virtuoziitet i romantičnu predodžbu glazbe poglavito u izvedbama Chopinovih „Étuda“. Zahvaljujući Chopinu pojam vježbe -*étude* - proširen je sa strogo edukativne svrhe u potentnu koncertnu glazbu. Chopin je etide skladao već kao 19-godišnjak, a Pollini ih je izveo već kao 14-godišnjak. Mladenački duh obojice, Chopina i Pollinija, ostvaren je u potpunosti savladanim tehničkim zahtjevima moderne pijanističke tehnike i pomiren s afektima. Ujedinjeni, oni kroče prema umjetničkom parnasu, jer Chopinove etide i danas predstavljaju vrh umjetničkog umijeća i tehničkih vještina. Njegova izvedba etida odavno je među pijanistima neformalno proglašena jednom od najboljih svjetskih interpretacija. Na Chopinovom natjecanju u Varšavi

1960. godine 18-godišnji Pollini svratio je pozornost na sebe ne samo zato što je već tada besprijekorno vladao klavirskom tehnikom, nego je pokazao i to da zna mudro balansirati između osjećaja i *ratia*.

Ta ravnoteža između racija i emocija uočljiva je pri usporedbi Pollinija s pijanistima s kojima je dijelio vrijeme tijekom svojih najplodnijih godina. Prvenstveno se to odnosi na Marthu Argerich, Vladimira Askenazyja, Daniela Barenboima, Svjatoslava Richtera, koji su formirali moderni akademski standard umjetničke estetike i tehničke perfekcije i koji su, formalno ili neformalno, usvojeni svugdje u svijetu. U njihovim interpretacijama prepoznatljiva je i predvidiva interpretativna koncepcija. Pollinija, pak, odlikuje poseban način interpretacije, on je u tonskom oblikovanju suptilniji, ali bez romantične sladunjavosti. Ljepota dinamičkog nijansiranja, odnosno posebna tonska fantazija jedan je od najvažnijih elemenata u glazbi, presudnih za formiranje fraze, razlikovni element svekolike umjetnosti. Upravo zbog toga neki su pijanisti na cijeli naraštaj druge polovice XX. stoljeća ostavili snažan dojam nastupima uživo. Ni jedna snimka genijalnog pijanista i odličnog tonmajstora, ne može zamijeniti iskustvo neposrednog živog glazbenog doživljaja - npr. onoga pri sviranju Lazara Bermans ili Ive Pogorelića.

Slušajući Pollinijeve izvedbe Chopinovih „Nocturna“, naprijed navedena teza o njegovom „tonskom karakteru“ mogla bi donekle doći u pitanje. Naime, Pollini je u „Nocturnima“ neočekivano muževan, ekspresivan, više moćan nego „noćan“, pa bi se mnogi mogli itekako razbuditi slušajući Chopinove *nocturne*. Po svojim nazivima Chopinovi *nocturni*, kao i skladbe nazvane *scherzo*, gotovo se suprotstavljaju smislu

svog naziva. *Nocturno* se kod Chopina nerijetko distancira od stereotipne predodžbe koju poznajemo slušajući većinu skladbi tog naziva. Chopinu se *nocturno* često „otme kontroli“ tako što postane noćna mora. Slično tome, i njegova *scherza* su sve samo ne šale, odnosno, izrazito su dramatična. To su emotivni vulkani puni kontrastnih raspoloženja. *Scherzo* se „uozbiljio“ već u Beethovenovim djelima. On je taj naziv koristio većinom za sonatne stavke brzog tempa s razigranim ritmom, čime je djelomično opravdan izvorni naziv skladbe. Beethoven je *scherzom* prkosio klasično uravnoteženoj strukturi. Chopin je pak, u skladu sa svojim vremenom, otišao tek korak dalje. Beethoven i Chopin nisu bili revolucionari, a svoje skladbe razvijali su u skladu s oslobađanjem od stega vremena i prostora u kojem su djelovali.

Glede glazbenih interpretacija djela, štoviše i stilskih epoha, u XX. stoljeću zabilježene su radikalne promjene glazbenih interpretacija. Maurizio Pollini nije pokazivao namjeru inoviranja interpretacija izvan onoga što nam je svima poznato (i dopušteno). Koliko je to hrabro, pa i rizično, vidjeli smo na primjeru našeg Ive Pogorelića koji je postao pravi pobjednik Chopinovog natjecanja bez formalnog proglašenja. Štoviše, Pogoreliću nije bilo dozvoljeno niti završiti natjecanje kako bi dokazao svoju spremnost, jer ga je žiri upravo iz razloga „neprimjerenih“ interpretativnih sloboda *de facto* i *de iure* - isključio. Ostalo je povijest.

Pollini je ostao dosljedan svom klasičnom opredjeljenju uravnoteženih interpretacija. Njegov je put tim teži jer je bez ekscesa, šokova, iznenađenja, i bez (nepotrebnog) svraćanja pažnje na sebe, postao i ostao veliki svjetski majstor klavira. Dugogodišnji uporan rad priskrbio je poštovanje njegovoj osobnosti kojom je ostvario ideal velikog umjetnika.

